

*Grzegorz Chmielewski**

PRAWO DO OCHRONY ŚRODOWISKA NATURALNEGO JAKO PRAWO PODSTAWOWE W REPUBLICIE SŁOWACKIEJ

Od drugiej połowy dwudziestego wieku można na świecie zaobserwować dynamizm procesów dotyczących ochrony praw człowieka. Słusznie zauważa Bogusław Banaszak, iż obecnie „obserwujemy nieustanne rozszerzanie katalogu praw chronionych zarówno w prawie wewnętrznym, jak i międzynarodowym, a z drugiej strony powstawanie coraz to nowych form i narzędzi ochrony”¹. Mamy zatem do czynienia ze wskazywaniem coraz większej liczby praw i wolności przyznanych jednostkom (rozumianym dziś już bez wątplenia nie tylko jako osoby fizyczne, ale również i osoby prawne) wraz z ich ochroną i gwarancjami dla korzystania z nich.

Na skutek takiego rozwoju pojawiły się tzw. prawa trzeciej generacji. To prawa, które przysługują pewnej zbiorowości społecznej albo całemu narodowi, dotyczące między innymi demokracji, pokoju, czy też czystego środowiska naturalnego. Z punktu widzenia rozwoju ludzkości niezwykle znaczenie mają kwestie ochrony środowiska². Obecnie, w przypadku jed-

* Dr, Katedra Własności Intelektualnej, Prawa Administracyjnego i Europejskiego na Wydziale Zarządzania Politechniki Opolskiej.

¹ B. B a n a s z a k, *Zagadnienia podstawowe. Terminologia* [w:] B. Banaszak, A. Bisztyga, K. Complak, M. Jabłoński, R. Wieruszewski, K. Wójtowicz, *System ochrony praw człowieka*, Kraków 2005, s. 13.

² L. F o g á š, E. C i b u l k a, *Listina základných práv a slobód. Ústavný zákon s komentárom*, Bratislava 1992, s. 56.

noczesnego postępu technologicznego i wzrostu świadomości ekologicznej, wraz z dążeniem do zmniejszenia zanieczyszczeń, emisji i innych szkodliwych działań, coraz częściej w regulacjach prawnych przyznaje się jednostce prawo do życia w czystym, przyjaznym środowisku. Równocześnie niejednokrotnie zapewnia się jej prawo do informacji o stanie ochrony środowiska naturalnego. Tak też jest w przypadku Republiki Słowackiej. W słowackiej Konstytucji istnieje zapewnione przez ustawodawcę prawo do ochrony środowiska naturalnego. Składa się ono z prawa do przyjaznego środowiska naturalnego³ oraz prawa do informacji o środowisku naturalnym.

1. Prawo do ochrony środowiska w czechosłowackiej Karcie Podstawowych Praw i Wolności z 1991 roku

W dniu 9 stycznia 1991 roku w formie ustawy konstytucyjnej została przyjęta w Czechosłowacji Karta Podstawowych Praw i Wolności. Weszła ona w życie z dniem ogłoszenia, tj. 8 lutego 1991 roku⁴. W tym akcie normatywnym pierwszy raz sformułowano prawo jednostki do życia w przyjaznym środowisku naturalnym.

Karta Podstawowych Praw i Wolności (*Listina základných práv a slobôd*) została przygotowana na forum parlamentu federacji Czechosłowacji – Zgromadzenia Federalnego, jak też czeskiej Rady Narodowej i słowackiej Rady Narodowej⁵. Był to efekt wcześniejszego procesu, swoistego odnowienia (rewitalizacji) systemu konstytucyjnego. Samo określenie w tytule ustawy konstytucyjnej „Karta” powstało w związku z międzynarodowymi zwyczajami, w ramach których takie, lub podobne nazwy, przeznaczone są dla aktów zwykle poruszających w swych postanowieniach problematykę praw człowieka czy praw obywatelskich⁶. W treści Karty jednoznacznie dominuje zasada prawa naturalnego, teoria naturalnego, a zarazem uniwersalnego charakteru praw przyrodzonych.

³ Dosłownie w języku słowackim art. 35 ust. 1 Konstytucji brzmi: „Každý má právo do priaznivého životného prostredia” („Každý má právo na priaznivé životné prostredie”). W tłumaczeniu Krzysztofa Skotnickiego istnieje inna wersja: „Každý má právo do života v priaznivom životnom prostredí” – K. S k o t n i c k i, *Konstytucja Słowacji*, Warszawa 2003, s. 56.

⁴ J. C h o v a n e c, I. P a l ú š, *Lexikón ústavného práva*, Bratislava 2004, s. 66.

⁵ Oprócz Zgromadzenia Federalnego istniały parlamenty właściwe dla każdej z obu części federacji tj. Czech i Słowacji.

⁶ I. P a l ú š, *Listina základných práv a slobôd ako právny dokument [w:] Právny obzor 8/1991*, s. 391–392.

Sam akt składa się z preambuły i sześciu rozdziałów. Preambuła podkreśla nienaruszalność prawa naturalnego. W związku z tym akcentuje się suwerenność ustawy. Koncepcja prawa naturalnego jest wyrażona także w art. 2 ust. 3 Karty, który stanowi, iż „każdy może czynić wszystko, co nie jest zakazane ustawą, a nikogo nie wolno przymuszać, aby czynił coś, czego ustawa na niego nie nakłada”. Kolejne rozdziały Karty zawierają: postanowienia ogólne, prawa człowieka i wolności, prawa mniejszości narodowych i etnicznych, prawa ekonomiczne, socjalne i kulturalne, prawo do sądu i innej ochrony prawnej oraz wspólne postanowienia dla wszystkich tych praw. Wraz z wejściem w życie słowackiej Konstytucji z dniem 1 stycznia 1993 roku, Karta Podstawowych Praw i Wolności została obowiązującą także w warunkach istnienia nowego państwa na podstawie art. 152 ust. 1 Konstytucji, który stanowi, że „Ustawy konstytucyjne, ustawy i inne przepisy powszechnie obowiązujące zachowują ważność w Republice Słowackiej, jeśli nie są sprzeczne z niniejszą Konstytucją. Zmienić i uchylić je mogą właściwe organy Republiki Słowackiej”. Taka regulacja stanowiła legitymację dla Karty w słowackim porządku prawnym. Była także potwierdzeniem pozycji Karty jako ustawy konstytucyjnej⁷.

O istotnej roli jaką odgrywał ten akt, zwłaszcza w początkach państwowości słowackiej, niech świadczy to, że w latach 1993–1999 Sąd Konstytucyjny Republiki Słowackiej cytował w swoich rozstrzygnięciach nie tylko odpowiednie przepisy konstytucyjne, ale także wielokrotnie wymieniał oznaczenia analogicznych unormowań zawartych w Karcie Podstawowych Praw i Wolności. Obecnie jednak odchodzi on od tej praktyki na rzecz opierania swego uzasadnienia o Konstytucję i postanowienia aktów prawa międzynarodowego.

Powyższa ustawa konstytucyjna była pierwszą konstytucyjną regulacją po II wojnie światowej realnie gwarantującą prawa i wolności jednostki oraz wprowadzającą tak szeroko katalog praw i wolności. Niektóre pojawiły się po raz pierwszy – jak prawo do życia w przyjaznym środowisku. Zostało ono zredagowane w rozdziale IV Karty poświęconym prawom ekonomicznym, socjalnym i kulturalnym, w art. 35 stanowi on, iż każdemu przysługuje pra-

⁷ W związku z tym nie jest prawdziwe stwierdzenie Bogumiła Szmulika: „W odróżnieniu od Czech, Słowacja nie przejęła w spadku po rozpadzie Czeskiej i Słowackiej Republiki Federacyjnej wspólnej Karty Podstawowych Praw i Wolności (...)” [w:] B. S z m u l i k, *Skarga konstytucyjna. Polski model na tle porównawczym*, Warszawa 2006, s. 110. Co więcej, zachowanie Karty w słowackim systemie prawnym przysparza pewnych problemów prawno-praktycznych.

wo do przyjaznego środowiska naturalnego. Ponadto zapewnia się każdemu – na podstawie art. 35 ust. 2 Karty – prawo do wczesnej i pełnej informacji o stanie środowiska naturalnego. Jednocześnie prawodawca nakazał, aby nikt spośród tych, którzy wykonują swoje prawa nie zagrażał ani nie uszkadzał środowiska naturalnego, zasobów naturalnych, gatunkowego bogactwa przyrody i pomników kultury ponad zakres określony w ustawie.

Istotna w tym kontekście jest także regulacja znajdująca się nieco wcześniej, a dotycząca prawa własności. Otóż twórcy Karty podkreślili w art. 11 ust. 3 *in fine* Karty, że „wykonanie prawa własności nie może prowadzić do uszkodzenia ludzkiego zdrowia, przyrody, pomników kultury i środowiska naturalnego ponad miarę określoną ustawą”. To skutek koncepcji, w której interes prywatny nie może przeważać nad interesem publicznym i proporcjonalnej możliwości korzystania ze swych dóbr w granicach nieprzekraczających dobra wspólnego (społecznego, narodowego). Niewątpliwie już wówczas przyjmowano, że idea ochrony środowiska nie jest potrzebą indywidualną, lecz stanowi dążenie dla dobra ogółu.

2. Regulacja prawa do ochrony środowiska w obecnej Konstytucji Słowacji

Postanowienia Karty niemalże bez większych zmian zostały implemmentowane do treści rozdziału Konstytucji Słowacji z 1992 roku, a różnice nie dotyczą kwestii zasadniczych. Konstytucja Republiki Słowackiej nie mogła jednak znieść Karty, gdyż ustawa konstytucyjna została przyjęta w trakcie istnienia wspólnego federacyjnego państwa czechosłowackiego, a konstytucyjne normy jednego z podmiotów federacji nie mogły znieść przepisów konstytucyjnych wspólnego podmiotu.

Ustawodawca w podrozdziale szóstym II rozdziału Konstytucji reguluje problematykę prawa do ochrony środowiska i dziedzictwa kulturowego. Zresztą sam wymieniony podrozdział nosi nazwę „Prawo do ochrony środowiska i dziedzictwa kulturowego”. Jak wcześniej wspomniano, prawa w nim zawarte należą do praw trzeciej generacji. Sam fakt ich ujęcia w odrębnym podrozdziale świadczy o znaczeniu, jakie ustawodawca im przypisuje. W literaturze słowackiej pojawiają się także głosy, że pojawienie się tego osobnego podrozdziału poświęconego przede wszystkim ochronie

środowiska, to skutek systematycznego rozszerzenia konstytucyjnej ochrony tych praw⁸.

Zgodnie z art. 44 ust. 1 Konstytucji każdemu przyznano prawo do życia w przyjaznym środowisku naturalnym. Oznacza to, że każdy człowiek ma prawo żyć w czystym środowisku (prawo do czystego powietrza, czystej wody i innych) i korzystać z tego. Wiąże się to jednakże ze skierowanym do wszystkich obowiązkiem ochrony i ulepszania środowiska naturalnego. Co więcej, nikt nie ma prawa zagrażać ani szkodzić środowisku naturalnemu, naturalnym zasobom i pamiątkom kultury ponad zakres określony w ustawie (art. 44 ust. 3 Konstytucji). W stosunku do regulacji wyrażonej w Karcie, na państwo słowackie dodatkowo został nałożony konstytucyjny obowiązek dbania o oszczędne korzystanie z zasobów naturalnych, o równowagę ekologiczną i skuteczną troskę o środowisko naturalne, a także zagwarantowania ochrony określonym rodzajom swobodnie rosnących roślin i żyjących na wolności zwierząt. Natomiast w przypadku prawa do informacji o stanie środowiska naturalnego regulacja konstytucyjna została poszerzona w stosunku do postanowień Karty. Twórcy słowackiej Konstytucji przyznali każdemu prawo do wczesnej i pełnej informacji o stanie środowiska naturalnego oraz o przyczynach i następstwach tego stanu. Prawo to zatem powiększono o możliwość uzyskania informacji nie tylko w zakresie aktualnego stanu faktycznego i prawnego, ale również o źródła tego stanu i ewentualne następstwa w przyszłości dotyczących przedmiotu informacji.

Przez pierwsze lata obowiązywania Konstytucji brak było szczegółowej regulacji prawnej poświęconej ochronie środowiska jak i samego prawa do ochrony środowiska⁹. Dopiero nowelizacja Konstytucji – na podstawie ustawy konstytucyjnej z 2001 roku – wprowadziła istotną zmianę. W art. 44 ust. 5 ustanowiono, że szczegóły odnośnie do praw i obowiązków w zakresie postanowień art. 44 określone zostaną w drodze ustawy. Na tej podstawie problematyka ochrony środowiska znalazła pełne rozwinięcie w kilku aktach prawnych, spośród których najważniejszymi dziś są: znowelizowana ustawa o środowisku naturalnym z dnia 5 grudnia 1991 roku (17/1992 Zb.), ustawa o ochronie przyrody i kraju z dnia 25 czerwca 2002 roku (543/2002 Z.z.)*, ustawa o wodach (ustawa wodna) z dnia 13 maja 2004 roku (364/2004 Z.z.) i ustawa o lasach z dnia 23 czerwca 2005 roku (326/2005 Z.z.). Jak można

⁸ E. B á r á n y, *Uplatnitel'nost' druhej a tretej generácie ľudských práv podľa Ústavy Slovenskej republiky* [w:] *Právny obzor* 1/1995, s. 13.

⁹ O problemach z tym związanych m.in. S. K o š i č i a r o v á, *Ústavné právo na priaznivé životné prostredie- forma bez obsahu?* [w:] *Justičná revue* 10/2001, s. 1000.

zauważyć, regulacje te są stosunkowo nowe. Do zmian w prawie dotyczącym ochrony środowiska niewątpliwie przyczyniły się pojawiające się wcześniej zdania sugerujące potrzebę nowelizacji lub uchwalenia nowego prawa w tym zakresie¹⁰. Można zatem powiedzieć, że ustawodawstwo w zakresie ochrony środowiska od początku istnienia Słowacji ulega dynamicznym zmianom. Powoduje to także zmianę w podejściu do ochrony praw i wolności w zakresie prawa do ochrony środowiska naturalnego.

3. Prawo do przyjaznego środowiska naturalnego

Częścią prawa do ochrony środowiska naturalnego jest prawo do przyjaznego środowiska naturalnego. Powstaje jednak pytanie, co należy rozumieć przez „przyjazne środowisko naturalne” Według § 2 ustawy o środowisku naturalnym „Środowiskiem naturalnym jest wszystko, co wytwarza naturalne warunki istnienia (egzystencji) organizmów, włączając człowieka i jest warunkiem ich dalszego rozwoju. Jego elementami są zwłaszcza powietrze, woda, skały, gleba, organizmy, ekosystemy i energia”. Lecz w tym, ani żadnym innym akcie prawnym na Słowacji, nie pojawia się uregulowanie z użyciem określenia „przyjazny”. Brakuje regulacji prawnej, która *expressis verbis* ustanawiałaby konkretną treść materialno-prawną prawa do przyjaznego środowiska naturalnego. Do tej pory nie pojawiła się także w tym zakresie wykładnia Sądu Konstytucyjnego, choćby przy jakimś orzeczeniu bezpośrednio lub pośrednio związanym z prawem określonym w art. 44 Konstytucji. Potrzeba zdefiniowania owej „przyjazności” jako pojęcia nieostrego wydaje się coraz pilniejsza. Dokonać powinien tego albo sam ustawodawca, albo Sąd Konstytucyjny Republiki Słowackiej, który niejed-

¹⁰ Opinię taką wyrażała między innymi specjalistka z zakresu prawa administracyjnego i ochrony środowiska z Uniwersytetu Komenskeho w Bratysławie, S. Košičiarová, według której prawo do przyjaznego środowiska naturalnego formalnie zostało wcześniej uregulowane, jednakże nie posiadało odpowiedniej treści, tzn. brakowało dobrych, szczegółowych unormowań oraz właściwej praktyki w tym zakresie. Szerzej [w:] S. K o š i č i a r o v á, *Ústavné právo...* s. 1000–1008. Podobne zdania nawołujące do polepszenia prawa w zakresie ochrony środowiska wyrażali inni autorzy np. J. Čipkár (J. Č i p k á r, *Právo na priaznivé životné prostredie- základné právo človeka* [w:] J. Č i p k á r, J. P i r ě, *Právo na priaznivé životné prostredie- základné právo človeka I*, Košice 2000, s. 45–58) czy E. Cibulka (E. C i b u l k a, *Ústavno-právne aspekty práva na ochranu životého prostredia* [w:] *Acta Facultatis Iuridicae Universitatis Comeniane* 20/2000, s. 155–160).

nokrotnie już w przypadku innych praw dookreślał ich granice czy też inne kwestie, wyręczając tym ustawodawcę¹¹.

W doktrynie pojawiły się różne poglądy próbujące wskazać, czym jest przyjazne środowisko naturalne lub wskazać, czym nie jest. Według prof. Košičiarovej jest to prawo każdego do życia w środowisku naturalnym, które umożliwi zaspokojenie podstawowych potrzeb życiowych, to znaczy prawo każdego do „jakości” środowiska naturalnego, umożliwiające istnienie i zdrowy rozwój człowieka (np. prawo do czystego powietrza)¹². Ján Král natomiast uważa, że określenia „przyjazne środowisko naturalne” nie należy utożsamiać z wyrażeniem „środowisko naturalne”¹³. Zauważa on jednocześnie, że kwestia ta wymaga odpowiedniej wykładni, która jest kwestią przyszłości¹⁴. Podobnie stwierdza Milan Čič, podkreślający różnicę pomiędzy „przyjaznym środowiskiem naturalnym” a „środowiskiem naturalnym”. Nie uważa on, by pojęcia te mogły być stosowane zamiennie. Ponadto przekonuje, że prawo w ujęciu konstytucyjnym jest uboższe, a bez przymiotnika „przyjazny” prawo do środowiska naturalnego miałoby jakościowo bogatszą treść i większe znaczenie¹⁵. Inny pogląd wyraża Ján Čipkár. Jego zdaniem kwestia „przyjazności” jest uzależniona od konkretnych norm prawnych, tzn. decydują na przykład takie kwestie, jak dopuszczalne limity zanieczyszczeń wód, limity emisji gazów itp.¹⁶. Według niego wszystko zależy od tego, jakie granice tolerancji ustanowi państwo, gdyż nie można liczyć na to, by zlikwidowano całkowicie zanieczyszczenia. Zdaniem tego autora naruszenie prawa do przyjaznego środowiska naturalnego to działania „ponadlimitowe”, tj. przekraczające wyznaczone limity i wyraźnie szkodzące środowisku naturalnemu, z którymi związana jest odpowiedzialność karna¹⁷. Inaczej jeszcze wskazuje Ľubor Cibulka. Uważa on, że pojęcie „przyjaznego środowiska naturalnego” jest problematyczne oraz trudne do

¹¹ Zgodnie z art. 128 słowackiej Konstytucji, wykładnia ustawy zasadniczej jak i ustaw konstytucyjnych dokonana przez Sąd Konstytucyjny od dnia jej ogłoszenia ma charakter powszechnie obowiązujący; jest to równoznaczne z traktowaniem jej jako źródła prawa powszechnie obowiązującego.

¹² S. Košičiarová, *Ústavné právo...* s. 1006.

¹³ J. Král, Ľubor Cibulka, Andrej Holák, *Ústavné garancie ľudských prav*, Bratislava 2004, s. 127.

¹⁴ *Ibidem*, s. 127.

¹⁵ M. Čič (red.), *Komentár k Ústave Slovenskej republiky*, Martin 1997, s. 225.

¹⁶ Por. J. Čipkár, *Právo na priaznivé životné prostredie- základné právo človeka...*, s. 55–56.

¹⁷ *Ibidem*, s. 56.

ujęcia w definicję zawartą w normie prawnej¹⁸. Wedle jego rozumienia treść prawa zawartego w art. 44 Konstytucji determinuje cały zbiór subiektywnych i obiektywnych czynników. Zwraca on uwagę na fakt, iż dla każdego człowieka i dla każdego państwa „przyjazność środowiska naturalnego” nie jest jednakowa¹⁹. Co ciekawe, do tego problemu wcale się nie odnosi się autor największego komentarza Konstytucji Republiki Słowackiej, Ján Drgonec. Omawiając zagadnienia dotyczące art. 44 Konstytucji nie analizuje zbyt dogłębnie akurat tej problematyki²⁰.

Istotny jest fakt, że prawo do przyjaznego środowiska naturalnego razem z prawem do informacji o nim, jest zawarte w rozdziale dotyczącym podstawowych praw i wolności w Republice Słowackiej. Samo umiejscowienie tego prawa w początkowej części Konstytucji, w drugim rozdziale, podnosi rangę samego prawa. Jednocześnie prawo do przyjaznego środowiska naturalnego jest także prawem podmiotowym o charakterze publicznym, tzn. można z niego skorzystać w stosunku do państwa²¹. Podmiotowi uprawnionemu udzielone zostają instrumenty gwarantujące jakość środowiska naturalnego, umożliwiające życie bez zakłóceń, zarówno z punktu widzenia osobistego jak też społecznego²².

Konieczne w tym miejscu wydaje się również podkreślenie, iż prawo do życia w przyjaznym środowisku, przyznane każdemu przez Konstytucję, generuje jednocześnie obowiązek ochrony tegoż środowiska i powstrzymywania się od wyrządzania mu szkody, a nawet jego ulepszenia. Prawo i obowiązek są w tym wypadku nierozłączne. Dużą rolę ustawodawca pozostawia państwu, które ma nie tylko wydawać akty prawne chroniące środowisko, ale również tworzyć do tego celu cały system odpowiednich instytucji związanych z ekologią oraz ochroną zwierząt i roślin. Pojawiają

¹⁸ E. Cibulka, *Ústavno-právne aspekty práva na ochranu životého prostredia* [w:] *Acta Facultatis Iuridicae Universitatis Comenianae* 20/2000, s. 159.

¹⁹ *Ibidem*, s. 159. Jako przykład różnic między samymi ludźmi autor wskazuje alergika i wolnego od alergii. Otóż fakt, że dla pojedynczego człowieka dane elementy środowiska naturalnego nie są przyjazne, nie oznacza, że czynniki wywołujące alergię nie spełniają postulatów „przyjaznego środowiska naturalnego”.

²⁰ J. Drgonec, *Ústava Slovenskej republiky. Komentar*, Bratislava 2007, s. 433–437. Wskazuje za to wszystkie umowy międzynarodowe (jest ich 20) i protokoły do nich, które obejmują swym zakresem prawo do ochrony środowiska. Być może autor w ten sposób chciał zasugerować, gdzie należy poszukiwać podstawy interpretacyjnej dla poruszanej kwestii. Brak wzmianki na ten temat budzi zaskoczenie w kontekście tego, że autor był sędzią słowackiego Sądu Konstytucyjnego.

²¹ Por. M. Čič (red.), *Komentár...*, s. 225.

²² *Ibidem*, s. 225.

się jednakże opinie, iż obowiązek ten nie jest w pełni realizowany. Za takim poglądem opowiada się między innymi Soňa Košičiarova.

Prawo ustanowione w art. 44 Konstytucji jak i związane z nim prawo do informacji o stanie środowiska naturalnego podlegają ograniczeniom wynikającym z art. 51 Konstytucji. Przede wszystkim istnieją ograniczenia dla wszystkich praw i wolności, które może określić odpowiednia ustawa konstytucyjna dotycząca stanu wojny, stanu wojennego, stanu wyjątkowego oraz stanu klęski. Z drugiej strony ustawodawca w art. 51 ust. 1 Konstytucji wskazuje, że określonych praw zawartych w Konstytucji Republiki Słowackiej można dochodzić tylko w ramach ustaw, które wykonują postanowienia ustawy zasadniczej. Pośród wymienionych znajdują się także prawa zawarte w art. 44 i 45 Konstytucji. Oznacza to, że jednostka nie może dochodzić swojego prawa w zakresie prawa do przyjaznego środowiska naturalnego oraz prawa do informacji o stanie środowiska naturalnego wyłącznie na podstawie Konstytucji bez uwzględnienia ram prawnych doprecyzowanych w aktach o randze ustawy.

4. Prawo do informacji o stanie środowiska naturalnego

Na podstawie art. 45 Konstytucji – każdemu przysługuje prawo do wczesnej i pełnej informacji o stanie środowiska naturalnego oraz o przyczynach i następstwach tego stanu. Na wstępie rozważań poświęconych niniejszej regulacji niewątpliwie należy się zgodzić z poglądem, że udział społeczeństwa w ochronie środowiska jest jedną z form realizacji demokracji²³. Z tą ochroną wiąże się pozyskiwanie wiedzy ogólnej jak i szczegółowej w tym zakresie. Prawo do informacji o stanie środowiska jest zagwarantowane zarówno w Konstytucji, ustawach oraz prawie międzynarodowym (w tym w prawie wspólnotowym Unii Europejskiej), którymi jest związana Słowacja poprzez ich ratyfikację lub poprzez przystąpienie do członkostwa w Unii Europejskiej.

Podstawowymi aktami prawnymi, które regulują problematykę prawa do informacji o ochronie środowiska są ustawy: wspomniana wcześniej ustawa o swobodzie informacji oraz ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o gromadzeniu, przechowywaniu i szerzeniu informacji o środowisku oraz o zmianie i uzupełnieniu innych ustaw (205/2004 Z.z.). W tej drugiej wskazano:

– czym jest informacja dotycząca środowiska (dość mocno rozbudowana, zgodnie z § 2 ust. 1 ww. ustawy, informacją o środowisku naturalnym jest

²³ J. D r g o n e c, *Štat a právo v službách životného prostredia*, Prešov 1991, s. 101.

każda informacja w formie pisemnej, obrazowej, dźwiękowej, elektronicznej i innej, która dotyczy między innymi: elementów środowiska naturalnego, czynników środowiskowych takich jak huk, odpady, wibracje itd., czynności i zarządzeń związanych ze środowiskiem naturalnym, analiz, raportów o stanie zdrowia i bezpieczeństwa osób zatrudnionych, zwłaszcza w zakresie czynników fizycznych, biologicznych i chemicznych będących w kontakcie z ludźmi),

– jakie podmioty są zobowiązane do gromadzenia, przechowywania i udostępniania informacji o środowisku,

– jaki jest sposób gromadzenia i przechowywania informacji o środowisku,

– czym jest rejestr zanieczyszczeń i prowadzenie tego rejestru,

– sposób udostępniania informacji o środowisku,

– kary administracyjne (*správne delikty*) przewidziane są za nieprzestrzeganie postanowień ustawowych dotyczących gromadzenia, przechowywania i udostępniania informacji o środowisku.

W § 7 ust. 1 ustawy zostało ustanowione, że osoby, na których spoczywa obowiązek udostępniania informacji o środowisku, są zobowiązane takich informacji udzielić w zakresie, w jakim nimi dysponują. Ponadto ustawodawca na wszystkie podmioty dysponujące informacjami dotyczącymi ochrony środowiska naturalnego nakłada obowiązek jak najszerszego udostępniania ich całemu społeczeństwu, zwłaszcza poprzez internet (§ 7 ust. 2 ww. ustawy).

Jeśli chodzi o informacje ogólne w zakresie ochrony środowiska, w Republice Słowackiej można je uzyskać między innymi na stronie <http://enviportal.sk/index.php> prowadzonej przez rządową Słowacką Agencję Środowiska (*Slovenská agentúra životného prostredia*), będącą jednostką podlegającą Ministerstwu Środowiska. Niezależnie od tego Ministerstwo Środowiska prowadzi kampanie informacyjne poświęcone ochronie środowiska oraz od 1996 roku wydaje czasopismo „Enviromagazin” poświęcone zagadnieniom przyrodniczym, walorom krajobrazowym środowiska naturalnego, ekologii oraz zapobieganiu niszczenia środowiska naturalnego²⁴. Na Słowacji istnieje również Słowacka Inspekcja Środowiska Naturalnego (*Slovenská inšpekcia životného prostredia*), która odpowiada za bezpieczeństwo, prewencję oraz kontrolę w zakresie środowiska naturalnego. Przedstawia ona na swojej stronie internetowej informacje dotyczące wyników przeprowadzonych

²⁴ Większość z nich dostępna także w wersji elektronicznej na stronie: <http://www.sazp.sk/slovak/periodika/enviromagazin>

kontroli, dokonanych w zakresie jej działalności. Dotyczy to rozmaitych spraw, np. stanu wód na Słowacji, nielegalnego importu odpadów, wycięcia lasów, a nawet rybek akwariowych²⁵.

Nie ulega wątpliwości, że prawo do informacji o stanie środowiska jest częścią szerszego prawa – prawa do informacji. Prawo to zostało sformułowane w art. 26 ust. 1 Konstytucji. Sama Konstytucja nie definiuje pojęcia informacji, Peter Wilfling przypomina jednak, że pewną wskazówkę dają dwie ustawy: ustawa o wolności dostępu do informacji oraz o zmianie i uzupełnieniu niektórych innych ustaw (ustawa o swobodzie informacji) z dnia 17 maja 2000 roku (211/2000 Z. z. z późn. zmianami) oraz ustawa o ochronie tajnych informacji i o zmianie i uzupełnieniu innych ustaw z dnia 11 marca 2004 roku (215/2004 Z. z.)²⁶.

Ten sam autor podaje własną, najprostsza definicję informacji. Według niego informacją jest „każde oznajmienie wzbogacające wiedzę (świadomość) odbiorcy”²⁷. W ustawie o swobodzie informacji wskazane zostały najważniejsze organy państwowe oraz zakres wydawanych przez nie informacji. Natomiast ustawodawca w ustawie o ochronie tajnych informacji, na potrzeby tego aktu prawnego, umieszcza w słowniczku pojęć zamieszczonym w jej przedniej części próbę uściślenia, czym jest informacja – to treść pisma, rysunku, mapy, fotografii, grafu lub innej formy zapisu, treść wyrażona w formie ustnej, treść elektrycznego, elektromagnetycznego, elektronicznego albo innego medium. Można ją uzyskać albo na wniosek albo w przypadkach przewidzianych ustawą. Zgodnie z postanowieniem art. 26 ust. 5 Konstytucji, na organach władzy publicznej spoczywa obowiązek udzielania w stosowny sposób, w języku państwowym (urzędowym), informacji o ich działalności. Warunki i sposób wykonania określa wspomniana ustawa o swobodzie informacji. Dodatkowo, w wielu przypadkach ustawodawca zawarł obowiązek przedstawiania sprawozdania, które jest przekazywane opinii publicznej. Tak jest na przykład w przypadku słowackiego ombudsmána – § 23 ust. 2 ustawy o Publicznym Obrońcy Praw przewiduje publikowanie sprawozdań z jego działalności w internecie i innych środkach przekazu.

²⁵ W przypadku rybek badano występowanie w sprzedaży rybek genetycznie modyfikowanych określonego typu. Więcej na temat działalności tej instytucji na stronie: <http://www.sizp.sk/> (w języku słowackim i angielskim).

²⁶ O wcześniejszej ewolucji tego prawa w Republice Słowackiej [w:] J. M a d l i a k, *Tlačová sloboda a právo na informácie v období transformácie slovenského právneho poriadku* [w:] *Acta Iuridica Cassoviensia* 22/1999, s. 115–121.

²⁷ P. W i l f l i n g, K. B a b i a k o v á, *Právo na informácie. Výklad k zákonu o slobodnom prístupe k informáciám. Problémy z praxe. Rozhodnutia súdov*, Bratislava 2006, s. 9.

W kwestii prawa do informacji wypowiedział się między innymi Sąd Okręgowy w Bratysławie. Stwierdził on w jednym ze swych orzeczeń, iż „Podstawowym warunkiem skutecznego żądania uprawnionej osoby o udostępnienie informacji jest to, że osoba zobowiązana do ich udzielenia, dysponuje tymi informacjami (zgodnie z § 3 ust. 1 ustawy o swobodnym dostępie do informacji). Osoba zobowiązana dysponuje informacjami, o które wystąpiono także wtedy, gdy z nimi przy swojej czynności pracuje czy też ewentualnie są one przedmiotem jej czynności. Dostatecznym powodem odmowy udzielenia informacji nie jest fakt, że w posiadaniu żądanej informacji jest organizacyjny oddział (część) osoby zobowiązanej”²⁸. Żaden zatem organ nie może w celu odmowy informacji powoływać się na kwestie wewnątrzproceduralne czy dotyczące struktury organizacyjnej danej instytucji. Ponadto w odniesieniu do prawa do informacji wypowiedział się kilkakrotnie Sąd Konstytucyjny Republiki Słowackiej. W jednym ze swych orzeczeń sformułował opinię, że „Warunkiem demokratycznego wykorzystania władzy we współczesnym społeczeństwie jest informowanie poszczególnych obywateli o sprawach interesu publicznego”²⁹.

5. Podmioty uprawnione do korzystania z prawa do ochrony środowiska naturalnego

Niewątpliwie z punktu widzenia analizy praw i wolności, istotny jest także krąg podmiotów, jakim się przyznaje poszczególne prawa, a w tym przypadku prawo do życia w przyjaznym środowisku naturalnym. Prawa i wolności można podzielić według kryterium podmiotowego, tzn. według podmiotów, do których są skierowane, lub które mogą się na nie powołać. Zgodnie z tym konstytucjonaliści wyróżniają prawa przysługujące wyłącznie osobom fizycznym, wyłącznie osobom prawnym oraz takie prawa, które przysługują łącznie osobom fizycznym i prawnym³⁰. Niewątpliwie za prawa

²⁸ Orzeczenie Sądu Okręgowego (Krajkiego) w Bratysławie z dnia 16 maja 2002 roku (oznaczenie sprawy sp. zn. 19 S 31/02) za: J. S v á k, P. B l a h o, *Právnická bibliografia 2001–2004*, Trnava 2005, s. 239 oraz P. W i l f l i n g, K. B a b i a k o v á, *Právo na informácie...*, s. 18. Pełny zaś tekst orzeczenia na stronie: http://www.iura.sk/_info/zsp/4_2003/56.htm.

²⁹ Orzeczenie Sądu Konstytucyjnego Republiki Słowackiej z dnia 16 czerwca 1999 roku (II. ÚS 10/99).

³⁰ J. K v a s n i č k o v á, *Základné práva a slobody právnických osôb* [w:] *L'udske práva na prahu tretieho tisícročia*, Trnava 2000, s. 56.

właściwe osobom fizycznym uważa się takie, z których treści wynika, że dotyczą istoty ludzkiej, jak np. prawo do życia. Po drugiej stronie istnieją prawa, którym trudno przypisać charakter związany z osobą fizyczną jak np. swobody działania kościołów i związków wyznaniowych niezależnych od działań państwa. Istnieją także prawa i wolności, z których mogą skorzystać zarówno osoby fizyczne, jak również – poprzez orzecznictwo Sądu Konstytucyjnego – osoby prawne.

Najszerszym i zasadniczym podmiotem podstawowych praw wolności są osoby fizyczne. Warto jednak zwrócić uwagę na to, że twórcy Konstytucji niejednorodnie wskazywali na tę grupę używając różnorodnych określeń: „ludzie” „każdy”. Tak też jest w przypadku praw ustanowionych w art. 44 i 45 Konstytucji Republiki Słowackiej, w których prawodawca używa określenia „każdy”. Oznacza to, że może z niego skorzystać nie tylko obywatel, ale każda inna osoba fizyczna (włączając w to zarówno obywateli, cudzoziemców jak i apatrydów). Prawo to jest samodzielnym podstawowym prawem osoby fizycznej.

Równie istotną grupę stanowią osoby prawne. Należy jednak zaznaczyć, iż nie ma specjalnej regulacji, z której bezpośrednio można wywieść krąg praw i wolności zastrzeżony dla tych podmiotów³¹. Dlatego rozważania poświęcone tej kwestii nie są tylko teoretycznym zagadnieniem, ale mają duże znaczenie dla praktyki. Co więcej – nie jest to istotne tylko z punktu podmiotów zainteresowanych, ale także dla organów władzy publicznej, a szczególnie organów ochrony prawa. Osoby prawne mogą skorzystać między innymi z prawa petycji. Z prawem tym powiązana jest możliwość występowania przez osoby prawne ze skargą konstytucyjną do Sądu Konstytucyjnego. Gwarantuje taką możliwość zarówno Konstytucja, jak i ustawa o Sądzie Konstytucyjnym Republiki Słowackiej³².

W tym miejscu należy podkreślić, iż to Sąd Konstytucyjny kilkakrotnie wskazywał w swych orzeczeniach na pełnoprawny udział osób prawnych w ochronie praw i wolności oraz przyznawał im prawo ochrony poszczególnych praw³³. Obecnie przyznał także osobom prawnym między innymi prawo

³¹ L. Orosz, *Právnické osoby ako subjekty základných práv a slobód*, [w:] *Právny obzor* 5/2004, s. 416.

³² 38/1993 Z. z. (Z. z., Zbierka zákonov – Zbiór Ustaw – słowacki odpowiednik Dziennika Ustaw w Polsce).

³³ Szerzej na temat udziału Sądu Konstytucyjnego w zakresie uznawania ochrony praw i wolności wobec osób prawnych, między innymi G. Chmielewski, *Zakres podmiotowy, gwarancje oraz formy ochrony i środki podstawowych praw i wolności na Słowacji* [w:] „Przegląd Prawa i Administracji”, tom LXXIX, Wrocław 2009, s. 35–48.

do informacji. Pogląd ten znajduje potwierdzenie w innym fragmencie wyżej cytowanego orzeczenia Sądu Konstytucyjnego z dnia 16 czerwca 1999 roku. Co prawda Sąd nie odniósł się w zakresie informacji o środowisku, lecz należy przyjąć, że prawo do informacji jest pojęciem szerszym, co oznacza, że pośrednio przyznał on osobom prawnym prawo do informacji o stanie środowiska naturalnego oraz o przyczynach i następstwach tego stanu. Za szczególny przypadek można uznać, jak się wydaje, organy samorządowe. Mogą one żądać informacji od innych instytucji (dla potrzeb wykonywania zadań powierzonych im jako działającym w imieniu jednostki samorządowej), jednocześnie spoczywa na nich obowiązek udzielania informacji dotyczących działań w zakresie swoich kompetencji (a mających związek w tym przypadku ze stanem środowiska naturalnego) każdemu zainteresowanemu. Fakt przyznania osobom prawnym prawa do informacji o stanie środowiska naturalnego pośrednio potwierdza również sam Sąd Konstytucyjny w swojej działalności orzeczniczej – w orzeczeniu z 31 października 2001 roku, Sąd uznał naruszenie prawa do informacji o stanie środowiska naturalnego zarówno wobec osoby fizycznej, jak również występującemu obok niej stowarzyszeniu³⁴.

Jednakże inaczej jest w przypadku prawa do przyjaznego środowiska naturalnego. Zarówno doktryna z zakresu prawa konstytucyjnego na Słowacji, jak i praktyka organów państwowych stoi na stanowisku, iż prawo to, w swej konstytucyjnej postaci, jest zastrzeżone wyłącznie dla osoby fizycznej. Mając powyższe na uwadze, z kręgu podmiotowego mogącego skorzystać z tego prawa, wyłączone są osoby prawne.

6. Instytucje Republiki Słowackiej służące ochronie prawa do ochrony środowiska naturalnego

Niewątpliwie największy udział w ochronie praw zawartych w art. 44 i art. 45 słowackiej Konstytucji, oprócz ministra do spraw ochrony środowiska i instytucji rządowych z nim związanych, mają przede wszystkim sądy powszechne, Sąd Konstytucyjny Republiki Słowackiej oraz Publiczny Obrońca Praw, tj. słowacki ombudsman. Co się tyczy ministra do spraw ochrony środowiska, jest on powołany do ochrony środowiska naturalnego i w tym celu tworzy agendy i instytucje, które mają służyć temu celowi.

³⁴ Orzeczenie Sądu Konstytucyjnego Republiki Słowackiej z 31 października 2001 roku (sygn. akt II. ÚS 58/01).

Ponadto dla realizacji ochrony środowiska został utworzony Fundusz Środowiska³⁵.

W przypadku sądów powszechnych dotyczy to oczywiście postępowań karnych, jak i cywilnych, w których bezpośrednio lub pośrednio chronione jest środowisko naturalne (w słowackim kodeksie karnym istnieją regulacje penalizujące niektóre czyny przeciwko środowisku naturalnemu)³⁶. Jednakże na Słowacji do sądownictwa powszechnego należy także sądownictwo administracyjne³⁷, które rozstrzyga o prawidłowości decyzji administracyjnych, w tym także tych, które dotyczą wpływu na środowisko, jak i informacji na ten temat.

Ochrona środowiska jest także jednym z obszarów działania Publicznego obrońcy Praw. Ilustracją interwencji słowackiego ombudsmana w zakresie ochrony środowiska, niech będzie sprawa dotycząca wydobycia złota i srebra w okolicach miasteczka Kremnica. Ze źródeł masowego przekazu Publiczny obrońca Praw uzyskał informację na temat wznowienia wydobycia złota i srebra sposobem powierzchniowym, metodą chemiczną z użyciem cyjanku pod nazwą „Złoty projekt Kremnica”, który był przedstawiony społeczności słowackiej jak i zagranicznej. Z uzyskanych informacji wynikało, że za największe ryzyko przedstawionego projektu można było uważać zastosowanie metody wydobycia złóż z użyciem cyjanku, w wyniku użycia którego mogłoby dojść do zagrożenia naruszenia środowiska naturalnego. Możliwość takiego zagrożenia dla zdrowia i życia ludzkiego została potwierdzona ombudsmanowi przez specjalistów z dziedziny chemii. Ponieważ prawo ochrony środowiska naturalnego należy do podstawowych praw i wolności gwarantowanych Konstytucją Republiki Słowackiej, w marcu 2006 roku ombudsman zwrócił się do ministra ochrony środowiska z żądaniem, aby przy ocenie przedstawionego projektu były rozpatrzone wszystkie aspekty ryzyka i aby został on oceniony zgodnie z postanowieniami Konstytucji, jak też innymi obowiązującymi przepisami

³⁵ Działa on w oparciu o ustawę o Funduszu Środowiska z dnia 21 października 2004 roku. Szerzej na temat Funduszu na stronie internetowej: <http://www.envirofond.sk/sk/uvod.html>

³⁶ § 300–§ 310 ustawy z dnia 20. maja 2005 r. – Kodeks karny (*Trestný zákon*), 300/2005 Z. z. z późn. zmianami.

³⁷ Na Słowacji nie ma odrębnych sądów administracyjnych. Sądownictwo administracyjne traktowane jest tam jako jedna z trzech członów sądów powszechnych, obok sądów karnych i cywilnych. Więcej na ten temat, między innymi w: G. Chmielewski, *Sądownictwo administracyjne na Słowacji. Wybrane zagadnienia* [w:] Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego 1(22)/2009, Warszawa 2009, s. 171–180.

prawnymi. Następnie poinformował o sprawie przewodniczącego komisji parlamentarnej Rady Narodowej do spraw praw człowieka, mniejszości narodowych i pozycji kobiet oraz przewodniczącego komisji parlamentarnej Rady Narodowej do spraw ochrony środowiska i ochrony przyrody. Minister ochrony środowiska zapewnił Publicznego obrońcę Praw, że w żadnym przypadku nie udzieli zgody na realizację takiej działalności, w której w procesie oceny sytuacji wykazany został szkodliwy wpływ na środowisko, a przez to na zdrowie obywateli³⁸.

Niejednokrotnie i Sąd Konstytucyjny Republiki Słowackiej podejmował problematykę ochrony środowiska, czego dowodem są wcześniej wskazane orzeczenia. Niewątpliwie jednak należy uznać, że w tym obszarze istnieje pewien niedostatek orzecznictwa. Brakuje wypowiedzi Sądu Konstytucyjnego – nie tylko w odniesieniu do omówionego wcześniej określenia „przyjazny”, ale także wyraźnego wskazania relacji pomiędzy regulacją konstytucyjną a granicami ustawowymi. Ustawa odnosi się do samego środowiska naturalnego, pozostaje zatem wątpliwość czy jest to skutek świadomego działania prawodawcy, czy też jego niedopatrzenie. Jak już wcześniej wspomniano, jednostce przysługuje także – w przypadku naruszenia prawa do przyjaznego środowiska oraz prawa do informacji o stanie środowiska – skarga konstytucyjna uregulowana w art. 127 Konstytucji. W przypadku stwierdzenia takiego naruszenia Sąd Konstytucyjny może nie tylko stwierdzić naruszenie tego prawa, ale również, w uzasadnionych przypadkach, przyznać skarżącemu odpowiednie finansowe zadośćuczynienie³⁹.

7. Wpływ prawa międzynarodowego i europejskiego na prawo do ochrony środowiska naturalnego

Oczywiście prawo do przyjaznego środowiska naturalnego jest chronione przez dokumenty prawa międzynarodowego. Wynika to z traktowania umów międzynarodowych jako części słowackiego porządku prawnego. Obecnie Słowacja jest stroną około 20 konwencji (nie licząc dołączonych

³⁸ Por. *Verejný ochranca práv. Správa o činnosti*, Bratislava 2007, s. 76.

³⁹ Szerzej na temat skargi konstytucyjnej na Słowacji np. J. D r g o n e c, *Konanie pred Ústavným súdom Slovenskej republiky*, Šamorin 2008, s. 146–179; J. F u c h s o v á, *Stažnosť podl'a článku 127 Ústavy Slovenskej republiky*, praca doktorska, Košice 2008; G. C h m i e l e w s k i, *Sąd Konstytucyjny Republiki Słowackiej- problematyka ustroju i zakresu kompetencji w regulacjach konstytucyjnych oraz orzecznictwie* [w:] Przegląd Prawa i Administracji, tom LXXIV, Wrocław 2006, s. 30–33.

do nich protokołów) oraz wielu umów międzynarodowych dwustronnych i wielostronnych, odnoszących się do zagadnień ochrony środowiska oraz jej poszczególnych składników. Niewątpliwie państwo słowackie stając się ich stroną, powinno odpowiednio uwzględniać ich postanowienia w regulacjach prawnych jak i praktyce swych instytucji. Jako przykłady wskażę tylko ramową Konwencję ONZ o zmianie klimatu z 1992 roku (wraz z Protokołem z Kyoto), Konwencję o ochronie warstwy ozonowej z 1985 roku, Konwencję o ochronie gatunków dzikiej flory i fauny europejskiej oraz ich siedlisk z 1979 roku, *Konwencję o ochronie światowego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego* z 1972 roku czy Konwencję o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska naturalnego z 1998 roku⁴⁰.

Oprócz tego art. 7 ust. 2 zd. 2 Konstytucji stanowi, że „prawnie wiążące akty wspólnot europejskich i Unii Europejskiej mają pierwszeństwo przed ustawami Republiki Słowackiej”. Na pewno zalicza się do nich od niedawna Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej, która w przeciwieństwie do Polski obowiązuje na Słowacji. Akt ten porusza kwestię ochrony środowiska, bowiem art. 37 Karty stanowi, iż „Wysoki poziom ochrony środowiska i poprawa jego jakości muszą być zintegrowane z politykami Unii i zapewnione zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju”⁴¹. Regulacja ta jest dość ogólna i nie koliduje z postanowieniami konstytucyjnymi ani ustawowymi Republiki Słowackiej. Jedynymi kryteriami, jakie mają stanowić gwarancje przestrzegania ochrony środowiska jest zgodność działań państwa słowackiego z politykami Unii Europejskiej, a także łączenie tej dziedziny z zasadą zrównoważonego rozwoju.

Wiele państw już wcześniej prawo do informacji o stanie środowiska uregulowało we własnym porządku krajowym⁴². Postanowiono jednakże ujednolicić także ten obszar w ramach Wspólnot Europejskich. Za przykład najnowszego unormowania w tym względzie można wskazać Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady o publicznym dostępie do informacji o środowisku z dnia 28 stycznia 2003 roku (Dyrektywa 2003/4/WE). Jej art. 8 stanowi, że należy zapewnić każdej osobie fizycznej i prawnej prawo

⁴⁰ Więcej w: J. D r g o n e c, *Ústava...*, s. 433–436.

⁴¹ Pełny tekst Karty dostępny między innymi [w:] *Moje Prawa Podstawowe w Unii Europejskiej*, Paryż 2008 lub na stronie: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:303:0001:0016:PL:PDF>.

⁴² Szerzej na ten temat między innymi [w:] J. V o z á r, *Právo na informácie o životnom prostredí* [w:] *Justičná revue* 1/1996, s. 2–4.

dostępu do informacji o środowisku, znajdujących się w posiadaniu organów władzy publicznej lub przeznaczonych dla tych organów, bez konieczności wykazania interesu przez tę osobę⁴³. Ponadto informacje o środowisku powinny zostać udostępnione wnioskodawcom tak szybko, jak to możliwe, bez zbędnej zwłoki oraz z uwzględnieniem terminu postulowanego przez wnioskodawcę (art. 13 dyrektywy).

Pomimo wpływu kilkunastu lat od czasu uchwalenia czechosłowackiej Karty Podstawowych Praw i Wolności, prawo do ochrony środowiska to wciąż stosunkowo nowe zagadnienie w słowackim konstytucjonalizmie. W końcowym okresie istnienia Czechosłowacji, Czecho-Słowacji oraz u początków istnienia Republiki Słowackiej największą uwagę zwracano wszak na prawa osobiste i polityczne. Dopiero pod koniec lat dziewięćdziesiątych XX wieku pojawiły się pierwsze publikacje poświęcone prawu do ochrony środowiska. Zauważono w nich wówczas, że brak jest w tej dziedzinie odpowiednich aktów ustawowych odpowiadających regulacjom konstytucyjnym.

Dziś, mimo istnienia tych ustaw, odpowiednich służb chroniących środowisko oraz instytucji chroniących prawa jednostek, kwestii tej nie można uznać za w pełni zanalizowaną. Charakterystyczne jest to, że w słowackich podręcznikach prawa konstytucyjnego problematyka prawa do przyjaznego środowiska naturalnego jest pomijana lub przedstawiana tylko jako jedno podstawowych praw i wolności, zaś prawo do wczesnej i pełnej informacji o stanie środowiska naturalnego oraz przyczynach i skutkach tego stanu jest omawiane przy okazji samego prawa do informacji. Nie ma także wielu orzeczeń Sądu Konstytucyjnego poświęconych obu zagadnieniom (co wydaje się zaskakujące wobec istnienia znacznego dorobku jurysdykcyjnego dotyczącego innych podstawowych praw i wolności).

Z drugiej strony jednak rośnie zainteresowanie tym zagadnieniem, o czym świadczą coraz to nowe publikacje oraz zachodzące w tej dziedzinie zmiany w prawodawstwie. Stopniowo rośnie również poczucie odpowiedzialności za środowisko, zarówno w społeczeństwie, jak i w instytucjach państwowych. Coraz większe znaczenie mają postulaty polityki ekologicznej oraz zachowywania walorów przyrodniczych. Być może należy także uznać, że obecnie, czy też w przyszłości, wsparciem dla ochrony oraz postrzegania obu praw będzie prawo międzynarodowe oraz prawo i działalność instytucji europejskich (m.in. działalność orzecznicza Europejskiego Trybunału Sprawiedli-

⁴³ Cały tekst dyrektywy dostępny na stronie: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:15:07:32003L0004:PL:PDF>.

wości w zakresie Karty Podstawowych Praw i Wolności Unii Europejskiej po jej wejściu w życie). To wszystko sprawi, że podobnie, jak inne prawa i wolności zawarte w słowackiej ustawie zasadniczej, prawo do ochrony środowiska będzie coraz lepiej chronione i będzie stanowić dla każdego element wolności życia oraz rozwoju kultury duchowej i gospodarczej, a więc wartości, na które powołali się twórcy Konstytucji w jej preambule.

Grzegorz Chmielewski

**RIGHT OF NATURAL ENVIROMENT PROTECTION
AS THE FUNDAMENTAL RIGHT IN THE SLOVAK REPUBLIC**

(Summary)

The article's subject is presentation a right of natural environmental protection in regulations in the Slovak Constitution and acts, especially in the environmental act. With ambitions to achieve the point, there is introduced an object of right of natural environmental protection, subjects which can benefit from this protection, the scope of protection and indicated subjects responsible for protection of this right. The right of environmental protection consist of right of friendly environment and right of information about the situation of environmental protection in Slovakia. On the end, author presents European and international regulations related to environmental protection which are a part of the system of protection of fundamental rights and freedoms in the Slovak Republic.